

РОЗДІЛ 5. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

НАДАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

PROVISION OF INTEGRATED SOCIAL SERVICES IN UKRAINE: INTERDISCIPLINARY APPROACH

В умовах розбудови сучасного громадянського суспільства в Україні соціальної підтримки потребує значна кількість осіб/ сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. Збільшення кількості потенційних отримувачів соціальних послуг спричинено погіршенням соціально-економічного становища, військовою агресією на сході України, зменшенням реальних можливостей для працевлаштування. Унаслідок цього виникла потреба пошуку шляхів удосконалення системи надання соціальних послуг в Україні.

Взаємодія висококваліфікованих фахівців під час організації надання інтегрованих соціальних послуг полягає у координації функцій надавачів послуг, які, працюючи узгоджено, забезпечують комплексний підхід до розв'язання проблемних ситуацій, попередження чи усунення соціальних ризиків. Взаємодія команди фахівців буде успішною та ефективною за умови послідовного здійснення таких інтеграційних завдань: інтеграція врядування, інтегрована стратегія, інтегровані процеси, інтегровані технології. Інтегровані соціальні послуги передбачають комплексний підхід до вирішення проблем і задоволення потреб людини, яка опинилась у складних життєвих обставинах, зумовлених такими чинниками, як безробіття, домашнє насильство, інвалідність, малозабезпеченість, невиліковна хвороба; ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; похилий вік; шкода, завдана конфліктом.

Своєчасне надання соціальних послуг сприятиме попередженню виникнення проблемних ситуацій. У статті проаналізовано питання про організацію роботи міждисциплінарної команди і налагодження співпраці із отримувачами соціальних послуг; розглянуто типи, принципи і цінності системи надання соціальних послуг.
Ключові слова: *громада, міждисциплінарна взаємодія, отримувачі соціальних*

послуг, складні життєві обставини, інтегровані соціальні послуги.

In the context of building a modern civil society in Ukraine, a significant number of individuals/families in difficult life circumstances need social support. The increase in the number of potential recipients of social services is caused by the deterioration of the socio-economic situation, military aggression in eastern Ukraine, and a decrease in real employment opportunities.

There is a need to find ways to improve the system of social services in Ukraine. The interaction of highly qualified specialists in the organization of integrated social services is to coordinate the functions of service providers who, working in concert, provide a comprehensive approach to solving problems, preventing or eliminating social risks. Successful and effective interaction of the team of specialists will be subject to the consistent implementation of the following integration tasks: governance integration, integrated strategy, integrated processes, integrated technologies. Integrated social services provide a comprehensive approach to solving problems and meeting the needs of a person who finds himself in difficult life circumstances, which may be due to factors such as unemployment, domestic violence, disability, poverty, incurable disease, evasion of parents or guardians, from the performance of their child-rearing responsibilities, old age or harm caused by the conflict.

Timely provision of social services will help prevent problematic situations. In the article the authors analyze the organization of the interdisciplinary team and establish cooperation with recipients of social services, consider the types, principles and values of the system of social services.

Key words: *community, interdisciplinary interaction, recipients of social services, difficult living conditions, integrated social services.*

УДК 364.6(477)
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/40.45>

Спіріна Т.П.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Лунь К.О.,
студентка II курсу магістратури
Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах розбудови сучасного громадянського суспільства в Україні соціальної підтримки потребує значна кількість осіб/сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Збільшення кількості потенційних отримувачів соціальних послуг спричинено погіршенням соціально-економічного становища, військовою агресією на сході України, вимушеним переміщенням громадян в іншу місцевість, залученням населення до участі в антитерористичній операції, зменшенням реальних можливостей для

працевлаштування, низьким рівнем забезпечення громадян базовим пакетом соціальних послуг.

Уперше про необхідність запровадження системи соціальних послуг на державному рівні було згадано у Постанові Верховної Ради України «Про доповідь Президента України «Шляхом радикальних економічних реформ. Про основні засади економічної та соціальної політики»» (1994). Проте системне реформування цієї сфери розпочалося після прийняття національної «Стратегії подолання бідності» у 2001 році [7], в якій було визначено напрями

реформи, спрямовані на розширення доступності отримання соціальних послуг для груп ризику.

Новий Закон «Про соціальні послуги», який вступив у дію з 1 січня 2020 року, є важливим кроком реформування соціальної сфери у частині вдосконалення механізмів та інструментів надання соціальних послуг [6]. Соціальні послуги стають більш доступними та адресними, оскільки частину повноважень держави щодо здійснення соціальної політики передано до регіонального та місцевого рівнів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Реформування системи надання соціальних послуг вивчали К. Дубич, М. Кравченко, М. Любецька, В. Скуратівський, О. Черниш. Питанням управління системою соціальних послуг присвячені дослідження таких науковців, як Т. Калита, С. Міщенко, Л. Сідельник, І. Студеняк, Ю. Шаров. Сутність і зміст соціальної підтримки сім'ї, яка перебуває у складних життєвих обставинах, обґрунтована такими науковцями, як Т. Алексеєнко, І. Грига, Д. Райкус, Т. Семигіна, І. Трубавіна, Р. Хьюз. Специфіку усиновлення, фостерінгу, сімейних форм виховання дітей-сиріт досліджували І. Братусь, Н. Мартовицька, О. Романовська. Такі науковці, як З. Кияниця, Н. Краснова, Т. Макійчук, Ж. Петрочко, Л. Шаповал, підкреслювали, що *патронат* над дитиною є однією із форм деінституціоналізації, спрямованою на надання допомоги сім'ї та задоволення потреб дітей.

Діяльність міждисциплінарних команд висвітлювали М. Белбіна, Л. Богданова, Н. Гришина, Д. Катценбах, Ф. Удалова; стратегії міждисциплінарної взаємодії досліджував Дж. Клейн. У дослідженні проблеми взаємодії значний внесок внесли психологи Б. Ананьєв, А. Бандура, Ч. Кулі, А. Маслоу, Дж. Мід, К. Роджерс.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наразі виникає нагальна потреба пошуку шляхів удосконалення системи надання інтегрованих соціальних послуг в Україні. Ґрунтовного вивчення потребує питання налагодження співпраці з отримувачами соціальних послуг, організації роботи міждисциплінарної команди.

Мета роботи – обґрунтування міждисциплінарного підходу до надання інтегрованих соціальних послуг в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про соціальні послуги» визначено, що соціальні послуги – це дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання їх або мінімізацію негативних наслідків для осіб/сімей, які у них перебувають, визначаючи основні організаційні і правові засади їх надання [6]. Наразі актуалізуються питання міждисциплінарної взаємодії під час надання інтегрованих соціальних послуг особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, та отримання таких послуг.

За класифікацією і змістом надання соціальні послуги бувають такі:

– прості, що не передбачають надання постійної або комплексної допомоги (інформування, консультування, посередництво, надання приду, представлення інтересів);

– комплексні, що передбачають узгоджені дії команди фахівців із надання постійної або систематичної комплексної допомоги (виховання, догляд, підтримане проживання, спільне проживання, соціальний супровід, кризове втручання, соціальна адаптація, соціальна інтеграція і реінтеграція);

– спеціалізовані, які надаються певній категорії отримувачів соціальних послуг: внутрішньо переміщеним особам; людям, які живуть з ВІЛ; залежним від психоактивних речовин; постраждалим від торгівлі людьми;

– допоміжні, які надаються у вигляді натуральної допомоги (забезпечення паливом, одягом, взуттям, засобами особистої гігієни, продуктами харчування) і технічних послуг (переклад жестовою мовою, транспортні послуги).

Підтримки у вихованні дітей можуть потребувати здорові сім'ї. Уразливі категорії населення (малозабезпечені сім'ї або такі, в яких один із членів сім'ї має тяжке захворювання) можуть потребувати підтримки у вирішенні проблемних питань із метою попередження виникнення кризових ситуацій. Особи/сім'ї, нездатні самостійно вирішити складні життєві обставини, потребують інтегрованих соціальних послуг.

Будь-хто із мешканців громади може потрапити у складні життєві обставини і потребувати професійної соціальної підтримки для їх подолання. Дуже важливо, щоб особи, які не можуть самостійно подолати негативні життєві обставини, знали і розуміли, що вони мають можливості, гарантовані державою, для виходу зі скрути залежно від конкретної життєвої ситуації. Важливо наголосити, що своєчасне надання соціальних послуг сприятиме попередженню виникнення проблемних ситуацій [4].

Ці обставини можуть бути зумовлені такими чинниками, як безробіття, домашнє насилля, інвалідність, *зниження рівня та якості життя*, невиліковна хвороба; ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини; похилий вік чи шкода, завдана конфліктом. Тому розвиток і забезпечення надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, є потрібним у кожній територіальній громаді [3].

Інтегрована система надання соціальних послуг базується на таких цінностях: безпека дитини – передусім (створення у громадах безпечних і комфортних умов для зростання дітей з урахуванням їх потреб); сім'я – найкраще середовище для розвитку дитини (збереження і зміцнення сім'ї як основного інституту успішної, позитивної соці-

лізації дитини як особистості); батьківство – важливий обов'язок (свідома відповідальність батьків за виховання дітей завдяки знанням, умінням і батьківським навичкам); поважна і гідна старість (допомога літнім людям); кожен житель громади – це ресурс (створення умов для реалізації потенціалу людям із інвалідністю, дітям, молодим людям); самоорганізація мешканців громади (спільне вирішення локальних проблем); відповідальна громада (відповідальність за неправомірні вчинки членів громади).

Упровадження системи надання соціальних послуг має ґрунтуватися на таких принципах: основних (солідарності, субсидіарності, інтеграції) і робочих (соціальної справедливості, належного врядування, соціального включення), котрі дозволять забезпечити якісні управлінські рішення, спрямовані на розвиток інтегрованих соціальних послуг; системність, послідовність і узгодженість дій під час їх надання.

Міждисциплінарний підхід до організації надання соціальних послуг і задоволення потреб громадян забезпечує комплексний підхід до розв'язання проблемних ситуацій, попередження чи усунення соціальних ризиків і вразливості особи. Міждисциплінарна взаємодія буде успішною та ефективною лише унаслідок такого послідовного здійснення завдань із формування моделі інтегрованої системи надання соціальних послуг: інтеграція управління, інтегрована стратегія, інтегровані процеси, інтегровані технології [2].

Інтеграція управління – це забезпечення створення всіх працюючих компонентів системи; головне її завдання полягає у формуванні відповідної організаційної структури управління і структурних підрозділів, які мають дозвіл на здійснення функцій визначення потреб планування та управління системою надання інтегрованих соціальних послуг.

Інтегрована стратегія – процес гармонізації політики і програм, які мають взаємопов'язані цілі. Це загальний концептуальний та адміністративний підхід до організації і здійснення соціальних заходів як вертикально (у межах однієї галузі), так і горизонтально (у кількох галузях).

Інтегровані процеси – це визначені або створені під час інтеграції процеси, прийняті правила і процедури їх застосування під час організації надання інтегрованих соціальних послуг (єдина інформаційна система управління; міжвідомча та міждисциплінарна взаємодія; єдиний формат оцінки потреб; єдина програма підготовки і підвищення кваліфікації кадрів).

Інтегровані технології – це застосування технологій, які виступають інструментами інтеграції. Наприклад, широке використання фронт-офісів або так званого «єдиного вікна» для потреб системи соціального захисту, організації надання соціальних послуг суттєво сприяє інтеграції усіх

систем структурних підрозділів територіальної громади. Використання технології ведення випадку та оцінки потреб особи/сім'ї є основою взаємодії різних надавачів послуг.

Інтегроване управління передбачає передусім максимальне залучення територіальних громад до усіх процесів забезпечення життєдіяльності, зокрема до надання інтегрованих соціальних послуг. Це означає наділення їх правами самостійно вирішувати питання про організацію здійснення соціальної роботи, надання інтегрованих соціальних послуг, створення міждисциплінарної команди.

Створення інтегрованої стратегії надання соціальних послуг передбачає гармонізацію політики і програм, які мають взаємопов'язані цілі. Втілення цього завдання має відбуватися шляхом запровадження цілісної системи стратегічного планування і бюджетування у територіальних громадах, оскільки воно виступає одним із важливих інструментів координації та узгодженості дій усіх зацікавлених сторін. Стратегічне планування передбачає залучення всіх членів громади до пошуку шляхів розв'язання конкретних соціально-економічних проблем, які існують на місцевому рівні. На основі міждисциплінарного підходу можна визначати пріоритети розвитку громади, залучати надавачів послуг і розподіляти бюджетні кошти.

Однією із ключових технологій сучасної соціальної роботи є міждисциплінарне ведення випадку, спрямоване на вирішення психологічних, міжособистісних, соціальних проблем через командну взаємодію фахівців із отримувачами послуг, сім'єю або ж оточенням [5]. Важливим у веденні випадку є максимальне залучення отримувачів послуг до розв'язання власних проблем на всіх етапах, що передбачає динамічну, чітко скоординовану, цілеспрямовану професійну діяльність, яка містить комплекс заходів, що здійснюються у взаємодії із командою фахівців задля досягнення спільної мети щодо поліпшення якості життя отримувачів послуг, захисту їх прав та інтересів, а також містить оцінку ситуації і потреб клієнта, визначення цілей і планування заходів щодо їх досягнення, моніторинг та оцінювання результатів роботи команди [1].

Висновки. Управлінські рішення, спрямовані на розвиток інтегрованих соціальних послуг, системність, послідовність та узгодженість дій під час їх надання, мають ґрунтуватися на принципах солідарності, субсидіарності, інтеграції, соціальної справедливості, належного врядування, соціального залучення. Інтегровані соціальні послуги передбачають комплексний підхід до вирішення проблемних ситуацій, попередження чи усунення соціальних ризиків, задоволення потреб осіб/сім'ей, які опинились у складних життєвих обставинах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гусак Н. Кейс-менеджмент внутрішньо-переміщених осіб : метод. рек. Київ, 2015. 62 с.
2. Дацаківська О. Ю., Стельмах С. С., Максименко К. М. Спільно до нових послуг : Керівництво із впровадження соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Ч. 2: Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. Київ, 2021. 72 с.
3. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : посібник у 2 ч. Ч. 1: Сучасні орієнтири та ключові технології. Київ, 2017. 256 с.
4. Ярошенко А. О., Варбан М. Ю., Шульга Л. О. та ін. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з вико-

ристанням ґендерно-чутливого підходу : навч. посіб. За заг. ред. А. О. Ярошенко. Київ : Альянс громадського здоров'я, 2017. 112 с.

5. Посібник із визначення потреб населення об'єднаної територіальної громади у соціальних послугах : практик. рек. Київ, 2019. 72 с.

6. Про соціальні послуги : закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 р. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 29.09.2021).

7. Про схвалення Стратегії подолання бідності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80> (дата звернення: 29.09.2021).